

GIỚI THIỆU ĐỀ TÀI KHOA HỌC

NGHIÊN CỨU CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN XÂY DỰNG HỆ THỐNG TƯ PHÁP DÀNH RIÊNG CHO NGƯỜI CHƯA THÀNH NIÊN Ở VIỆT NAM

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI: TS HOÀNG XUÂN CHÂU

Đề tài khoa học cấp Nhà nước

Cơ quan chủ trì: Trường Cao đẳng Luật miền Bắc

Thời gian nghiên cứu: Năm 2022-2024

Trong bối cảnh hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng, quyền trẻ em và yêu cầu xây dựng một nền tư pháp nhân văn, hiện đại được đặt ra như một tiêu chí quan trọng để đánh giá sự phát triển của mỗi quốc gia. Người chưa thành niên là nhóm đối tượng đặc thù, vừa có năng lực pháp luật, vừa đang trong giai đoạn phát triển chưa hoàn thiện về tâm sinh lý. Do đó, việc xử lý các hành vi vi phạm pháp luật của người chưa thành niên cần có cách tiếp cận riêng, chú trọng giáo dục, cảm hóa, phục hồi và tái hòa nhập xã hội, thay vì chỉ áp dụng các biện pháp hành chính hoặc hình sự nghiêm khắc. Tuy nhiên, thực trạng ở Việt Nam cho thấy, tình hình người chưa thành niên vi phạm pháp luật giai đoạn 2013-2023 diễn biến phức tạp với nhiều loại tội phạm mới, trong khi hệ thống tư pháp hiện hành vẫn thiếu tính độc lập và chuyên biệt, nguồn lực nhân sự và cơ sở hạ tầng còn hạn chế, chưa có sự đồng bộ về chính sách và tổ chức thực thi. Điều này làm gia tăng nguy cơ tái phạm, đồng thời cản trở sự phát triển toàn diện của các em.

Xuất phát từ thực tiễn đó, đề tài “Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn xây dựng hệ thống tư pháp dành riêng cho người chưa thành niên ở Việt Nam” được thực hiện với mục tiêu tạo cơ sở khoa học và thực tiễn cho việc thiết kế, xây dựng và triển khai một hệ thống tư pháp độc lập, chuyên biệt, phù hợp với điều kiện trong nước và tiệm cận với các chuẩn mực quốc tế như Công ước Liên hợp quốc về quyền trẻ em (UNCRC), Quy tắc Bắc Kinh hay Quy tắc Havana.

Ngoài phần mở đầu và kết luận, kết cấu của đề tài được chia thành hai phần lớn.

Phần thứ nhất - Những vấn đề chung, tập trung làm rõ cơ sở lý luận về hệ thống tư pháp người chưa thành niên, từ khái niệm, đặc điểm, sự cần thiết xây dựng một hệ thống độc lập và chuyên biệt, đến việc phân tích cơ sở pháp lý quốc tế, các nguyên tắc cơ bản, thành tố chính và tư duy hệ thống trong thiết kế, vận hành. Trên cơ sở đó, đề tài đi sâu đánh giá thực trạng hệ thống tư pháp người chưa thành niên ở Việt Nam, bao gồm tình hình vi phạm pháp

luật của người chưa thành niên trong giai đoạn 2013-2023, thực trạng tổ chức và hoạt động của hệ thống hiện hành đối với người chưa thành niên. Bên cạnh đó, đề tài tập trung phân tích kinh nghiệm của một số quốc gia như Hàn Quốc, Nhật Bản, Pháp, Australia, Anh và Wales, từ đó, rút ra các bài học có thể vận dụng cho Việt Nam. Đồng thời, nghiên cứu khẳng định sự cần thiết và lợi ích của việc thiết lập một hệ thống tư pháp người chưa thành niên độc lập, chuyên biệt, không chỉ nhằm bảo vệ tốt hơn quyền trẻ em, mà còn góp phần giảm tải phạm, nâng cao hiệu quả quản lý xã hội và thúc đẩy sự phát triển bền vững.

Phần thứ hai - Thiết kế hệ thống tư pháp cho người chưa thành niên độc lập và chuyên biệt ở Việt Nam, tập trung vào các giải pháp cụ thể. Trước hết, nghiên cứu xác định những triết lý phù hợp để định hướng thiết kế hệ thống, gồm: Phục hồi và giáo dục; nhân đạo và bảo vệ quyền trẻ em; cộng đồng và trách nhiệm xã hội; phòng ngừa và can thiệp sớm; phục hồi gắn với trách nhiệm pháp lý; cách tiếp cận dựa trên quyền. Từ đó, nhóm nghiên cứu đưa ra các quan điểm chỉ đạo trong thiết kế và vận hành, như hệ thống phòng ngừa và can thiệp sớm, hệ thống xử lý phi tư pháp, hành chính và hình sự. Tiếp theo, đề tài xác định các mục tiêu cơ bản của từng hệ thống thành phần, đề xuất mô hình tổng thể tư pháp người chưa thành niên ở Việt Nam, đồng thời chỉ ra những khoảng cách giữa hệ thống hiện hành với mô hình dự kiến. Trên cơ sở đó, nhóm nghiên cứu xây dựng thiết kế chi tiết với các nguyên tắc cơ bản, quy trình giáo dục - cảm hóa - tái hòa nhập, cơ chế phối hợp liên ngành, cũng như hệ thống giám sát và kiểm soát chất lượng.

Ngoài ra, đề tài còn phân tích nguồn lực bảo đảm cho quá trình triển khai, bao gồm nhân sự, tài chính, cơ sở vật chất và hoạt động giáo dục - truyền thông. Nghiên cứu phân công rõ trách nhiệm giữa các cơ quan, tổ chức, đồng thời xây dựng lộ trình cải cách hệ thống tư pháp cho người chưa thành niên, từ giai đoạn thí điểm ở một số địa phương cho đến áp dụng trên phạm vi toàn quốc. Đề tài cũng đánh giá tác động dự kiến của hệ thống mới đối với người chưa thành niên và gia đình, đối với xã hội và cộng đồng, hệ thống pháp luật và tư pháp, giáo dục và kinh tế. Bên cạnh đó, nhóm nghiên cứu thẳng thắn chỉ ra những thách thức, rủi ro trong quá trình triển khai như hạn chế về khung pháp lý, nguồn lực, cơ sở hạ tầng hay nhận thức xã hội, từ đó đưa ra các khuyến nghị và đề xuất cụ thể nhằm đảm bảo tính bền vững.

Trên cơ sở đó, đề tài khẳng định, xây dựng hệ thống tư pháp dành cho người chưa thành niên độc lập và chuyên biệt là yêu cầu cấp thiết và mang tính chiến lược đối với Việt Nam hiện nay. Hệ thống này không chỉ phù hợp với chuẩn mực quốc tế, mà còn giúp khắc phục hạn chế của hệ thống hiện tại, tạo cơ hội để người chưa thành niên vi phạm pháp luật được giáo dục, phục hồi, tái hòa nhập xã hội và trưởng thành trở thành công dân có ích. Do vậy, đề tài vừa có giá trị khoa học, vừa mang ý nghĩa thực tiễn và chính sách sâu sắc, đóng góp quan trọng cho tiến trình cải cách tư pháp và phát triển bền vững của đất nước ■

HẢI NAM giới thiệu